

НАЦІОНАЛЬНА АСОЦІАЦІЯ
АДВОКАТІВ УКРАЇНИ

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ ТРУДОВОГО ПРАВА

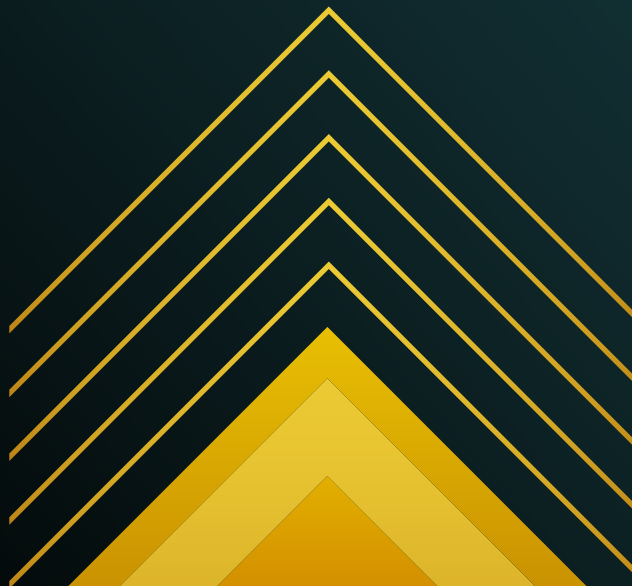
ДАЙДЖЕСТ

практики ЄСПЛ щодо України
за 2025 – 2026 роки:

аналіз критеріїв

ratione personae, ratione temporis, ratione loci ma ratione materiae

2026

Огляд практики ЄСПЛ щодо України за 2025 – 2026 рік: аналіз критеріїв *ratione personae*, *ratione temporis*, *ratione loci* та *ratione materiae*

1. Сумісність заяви <i>ratione personae</i> (за колом осіб) (стаття 34 та стаття 35 § 3 (а) Конвенції).....	3
2. Сумісність заяви <i>ratione temporis</i> (у часі) (стаття 35 § 3 (а) Конвенції).....	9
3. Сумісність заяви <i>ratione loci</i> (за територією / юрисдикцією) (стаття 1 Конвенції у поєднанні зі статтею 35 § 3 (а)).....	13
4. Сумісність заяви <i>ratione materiae</i> (за предметом) (стаття 35 § 3 (а) Конвенції).....	16

Матеріал підготувала:

Наталія Черевко

адвокат, медіатор, член ради Комітету НААУ з питань трудового права,
член Центру трудового права та соціального забезпечення ВША НААУ.

1. СУМІСНІСТЬ ЗАЯВИ RATIONE PERSONAE (ЗА КОЛОМ ОСІБ) (СТАТТЯ 34 ТА СТАТТЯ 35 § 3 (А) КОНВЕНЦІЇ)

BOYAROV AND OTHERS v. UKRAINE

Заява №79083/17

<https://hudoc.echr.coe.int/ukr?i=001-249510>

Дата рішення – 3 березня 2026 року

Факти

У середині 2014 року після початку збройного конфлікту частина території України, зокрема Кримський півострів, була фактично окупована Російською Федерацією, а на сході України розпочалися бойові дії за участю російських військових формувань та підтримуваних ними сил. У наступні роки конфлікт тривав, а у лютому 2022 року Російська Федерація розпочала повномасштабне вторгнення в Україну.

У відповідь на ці події Україна почала запроваджувати заходи у сфері національної безпеки та інформаційної політики. У 2014 році рішенням Національної ради з питань телебачення і радіомовлення було заборонено мовлення низки російських телеканалів, а згодом такі обмеження поширювалися на інші медіа.

У серпні 2014 року Верховна Рада України ухвалила Закон про санкції, який передбачив можливість застосування персональних та секторальних обмежувальних заходів у відповідь на загрози національній безпеці. Закон був прийнятий у контексті необхідності реагування на зовнішні загрози суверенітету та територіальній цілісності України.

У 2014 році, після змін у російському законодавстві та посилення інформаційного впливу, українська влада закликала громадян утримуватися від використання російських соціальних мереж. Служба безпеки України повідомляла про використання таких платформ для інформаційного впливу та потенційного вербування, а також для поширення пропаганди.

28 квітня 2017 року Рада національної безпеки і оборони України ухвалила рішення про застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій) щодо низки фізичних та юридичних осіб, зокрема великих російських інтернет-компаній та соціальних мереж, таких як Mail.ru, Yandex, «Вконтакте» та «Одноклассники». Санкції передбачали блокування доступу до відповідних ресурсів на території України. 15 травня 2017 року це рішення було введено в дію Указом Президента України та офіційно опубліковано 17 травня 2017 року.

Надалі санкції неодноразово продовжувалися та розширювалися, залишаючись чинними протягом тривалого часу. Уряд пояснював ці заходи міркуваннями національної безпеки, необхідністю протидії інформаційним загрозам та використанню соціальних мереж для поширення деструктивного контенту.

Паралельно було подано онлайн-петицію щодо скасування блокування доступу до «Вконтакте», однак Президент України відмовив у її задоволенні, посилаючись на загрози національній безпеці та використанню російських сервісів в інформаційних операціях проти України.

У 2017 році група народних депутатів звернулася до Конституційного Суду України з вимогою перевірити конституційність санкційного режиму, посилаючись на можливе порушення свободи вираження поглядів. Конституційний Суд відмовив у відкритті провадження, вказавши на неналежне обґрунтування звернення.

У справі брали участь кілька заявників, які оскаржували наслідки запроваджених санкцій у національних судах та Європейському суді з прав людини.

Перший заявник скаржився на блокування доступу до соціальних мереж і сервісів, зокрема «Вконтакте», «Одноклассники», Mail.ru та Yandex.

Він стверджував, що це обмежило його можливості спілкування та доступу до інформації, а також вплинуло на його професійну діяльність. На національному рівні його позов було відхилено, оскільки суди дійшли висновку, що оскаржуваний акт не створює для нього безпосередніх юридичних наслідків.

Другий заявник, колишній військовий офіцер, скаржився на неможливість користування соціальними мережами для підтримання зв'язку з родичами та отримання інформації. Він не звертався до національних судів, вважаючи це неефективним.

Третій заявник також оскаржив указ, однак його позов було відхилено без відкриття провадження, оскільки суди визнали, що він не довів порушення своїх прав.

Четвертий заявник, юрист і керівник правозахисної організації, стверджував, що блокування соціальних мереж та електронної пошти суттєво обмежило його доступ до інформації та професійної діяльності. Крім того, він вказував, що був змушений перейти на інші платформи, зокрема Facebook, і відновлювати свою професійну присутність у мережі фактично з нуля, що потребувало значних зусиль і часу. Він також посилався на практику Суду щодо того, що використання VPN не може розглядатися як адекватна альтернатива доступу до заблокованих ресурсів.

Його позов також було відхилено національними судами, які визнали, що втручання було законним і виправданим міркуваннями національної безпеки.

Загалом національні суди у всіх справах виходили з того, що санкційні заходи були індивідуальними актами або актами загальної безпеки, спрямованими на захист національних інтересів, і не створювали безпосереднього порушення прав заявників у розумінні національного процесуального законодавства.

Оцінка Суду

Суд у цій справі розвинув свою усталену практику щодо поняття «жертви» порушення прав, гарантованих Конвенцією. Насамперед він підкреслив, що особа може звертатися до Суду лише тоді, коли вона безпосередньо зазнала впливу оскаржуваного заходу.

Конвенція не допускає так званих *actio popularis* – абстрактних скарг на законодавство без доведення індивідуального впливу. Водночас можливі винятки: коли закон змушує особу змінити свою поведінку або створює реальний ризик притягнення до відповідальності, чи коли вона належить до групи, яка безпосередньо підпадає під дію такого закону. Також Суд визнає, що надмірно широкі обмеження можуть викликати ефект самоцензури і таким чином становити втручання у свободу вираження поглядів.

Оцінка того, чи є особа «жертвою» у випадку загальних заходів, завжди залежить від конкретних обставин справи – характеру заходу та його потенційного впливу на заявника. Суд уже розглядав справи щодо обмеження доступу до інтернет-ресурсів, але зазначив, що соціальні мережі мають особливу природу: вони є не лише засобом приватного спілкування, а й платформою для поширення інформації, обміну думками та навіть професійної діяльності. Проте сама собою втрата доступу до певних соціальних мереж не означає автоматичного порушення статті 10 Конвенції, інакше це призвело б до масового звернення потенційних заявників.

Щодо другого заявника Суд встановив, що той навіть не мав власних акаунтів у відповідних соціальних мережах і не пояснив, як саме використовував їх для змістовного спілкування. Крім того, він не довів, що використовував ці ресурси для самовираження, участі у публічних дискусіях чи отримання суспільно важливої інформації. Його скарги фактично стосувалися приватного спілкування, яке не підпадає під захист статті 10 у цьому контексті. Відтак Суд визнав його заяву неприйнятною *ratione personae*. Аналогічний висновок було зроблено щодо третього заявника, який взагалі не надав конкретної інформації про використання відповідних сервісів.

Інша ситуація склалася щодо четвертого заявника, який стверджував, що активно використовував соціальні мережі як для отримання інформації, так і для поширення власних поглядів, у тому числі в професійній діяльності юриста. Суд визнав, що інтернет є ключовим інструментом реалізації свободи вираження поглядів, а блокування доступу до цілих вебсайтів є серйозним втручанням.

Разом з тим він врахував особливий контекст – збройний конфлікт між Україною та Росією, який супроводжується інформаційною війною та використанням цифрових платформ для пропаганди і дестабілізації. У цьому зв'язку Суд допустив, що держава може вдаватися до виняткових заходів для захисту національної безпеки.

Важливим фактором стало те, що обмеження не було абсолютним: заявник міг отримувати доступ до заблокованих ресурсів за допомогою технічних засобів, таких як VPN, і фактично продовжував ними користуватися. Суд також відхилив аргумент про ризик покарання за таке використання, оскільки відповідних санкцій у законодавстві не передбачено. Крім того, заявник не довів, що обмеження суттєво вплинули на його професійну діяльність або що ці конкретні соціальні мережі були незамінними. Суд звернув увагу, що існували альтернативні платформи, якими заявник також користувався.

У підсумку Суд дійшов висновку, що заявник не довів істотного втручання у свою свободу вираження поглядів, і визнав його скаргу явно необґрунтованою. Таким чином, усі заяви у цій частині були відхилені як неприйнятні.

Позиція Суду

Скарги другого та третього заявників за статтю 10 відхиляються як неприйнятні *ratione personae*.

Скарги четвертого заявника відхиляються як явно необґрунтовані, а скарги першого заявника відхиляються як неприйнятні через невичерпання національних засобів правового захисту.

<https://hudoc.echr.coe.int/ukr?i=001-249180>

Дата рішення – 12 лютого 2026 року.

Факти

Справа стосувалася можливого ризику поводження, що суперечить статті 3 Конвенції, у разі екстрадиції заявника до Кувейту.

Заявник проживав і працював у Кувейті з 2014 року, однак у 2015 році залишив країну та виїхав до Індії. 4 травня 2017 року суд першої інстанції в Кувейті заочно визнав його винним у зловживанні довірою та незаконному привласненні коштів, скоєних проти його колишнього роботодавця – ресторану, і призначив покарання у вигляді двох років позбавлення волі з виконанням робіт.

У серпні 2018 року заявника було затримано після прибуття до України на підставі червоного повідомлення Інтерполу, виданого на запит Кувейту. Згодом його звільнили і він залишився на території України. Після цього органи влади Кувейту звернулися з офіційним запитом про його екстрадицію для відбування призначеного покарання.

5 березня 2024 року Міністерство юстиції України ухвалило рішення про екстрадицію заявника. Це рішення було оскаржене, однак 3 червня 2024 року Печерський районний суд міста Києва визнав його законним і таким, що не містить перешкод для екстрадиції. 11 липня 2024 року Апеляційний суд міста Києва залишив це рішення без змін.

30 липня 2024 року Європейський суд з прав людини, застосувавши правило 39 Регламенту Суду, вказав Уряду України утриматися від екстрадиції заявника до завершення розгляду справи.

Надалі обставини змінилися: 21 серпня 2025 року кримінальне провадження проти заявника в Кувейті було закрито у зв'язку із закінченням строків давності. 22 жовтня 2025 року українське Міністерство юстиції отримало повідомлення про відкликання запиту на екстрадицію, а 31 жовтня 2025 року скасувало своє попереднє рішення про екстрадицію від 5 березня 2024 року.

Оцінка Суду

Заява стосувалася запланованої екстрадиції заявника, громадянина Індії, до Кувейту для відбування призначеного йому там покарання у вигляді позбавлення волі. Він стверджував, що така екстрадиція порушить статтю 3 Конвенції з огляду на умови тримання під вартою в цій країні та ризик примусової праці. Після припинення кримінального провадження в Кувейті та екстрадиційного провадження в Україні заявник висловив намір підтримувати свою заяву, вважаючи, що її розгляд виправданий тим, що екстрадицію було припинено завдяки його власним зусиллям, а не діям Уряду, а також тим, що бездіяльність українських органів влади могла призвести до порушення його прав. Він також зазначав, що висновки Суду у його справі могли б бути корисними для інших осіб у подібній ситуації.

Суд зауважив, що 31 жовтня 2025 року екстрадиційне провадження щодо заявника було припинено, і, отже, він більше не стикається з реальним або неминучим ризиком видворення до країни, де йому могло б загрожувати поведження, що суперечить статті 3 Конвенції. Саме ризик екстрадиції став підставою для подання заяви до Суду та застосування тимчасового заходу щодо України.

Суд нагадав, що під час оцінки ризику поведження, забороненого у статті 3, у справах про екстрадицію він враховує розвиток ситуації, зокрема ознаки її покращення або погіршення як у загальному контексті прав людини, так і щодо конкретної групи чи регіону, які можуть мати значення для заявника.

Таким чином, за відсутності будь-якого передбачуваного, а тим більше неминучого ризику екстрадиції, заявник більше не може вважатися жертвою порушення, на яке він скаржився, тобто ризику зазнати поведження, що суперечить статті 3 Конвенції.

Водночас будь-яка потенційна майбутня ситуація має оцінюватися з урахуванням обставин і розвитку подій, актуальних на момент ухвалення можливого рішення про екстрадицію. Суд не може розглядати такі скарги в абстрактному вигляді або діяти як інстанція для актіо popularis щодо невизначеного кола осіб, які могли б опинитися в подібній ситуації.

Позиція Суду

Скарги заявника є несумісними з положеннями Конвенції *ratione personae* у розумінні статті 35 § 3 (а) і мають бути відхилені згідно зі статтею 35 § 4 Конвенції.

ZABOLOTNYY v. UKRAINE

Заява №42887/14

<https://hudoc.echr.coe.int/ukr?i=001-245368>

Дата рішення – 11 вересня 2025 року.

Факти

Ця справа стосується скарги заявника за статтею 6 § 1 Конвенції щодо невиконання національного судового рішення, ухваленого на його користь проти приватних осіб.

5 квітня 2000 року Бердичівський районний суд Житомирської області визнав трьох осіб винними у зґвалтуванні доньки заявниці. Суд призначив їм покарання у вигляді позбавлення волі різної тривалості. Окрім кримінального покарання, суд також розглянув цивільний позов заявниці, поданий у межах кримінального провадження, та постановив стягнути із засуджених солідарно 15 000 гривень як компенсацію моральної шкоди, а також 250 гривень судових витрат.

Після винесення рішення розпочалося виконавче провадження, однак воно тривалий час не призводило до реального стягнення присуджених сум. У квітні 2005 року заявник ініціював окреме судове провадження проти Служби державних виконавців. Він просив визнати її бездіяльність незаконною та стягнути з неї майнову і моральну шкоду у зв'язку з невиконанням рішення від 5 квітня 2000 року.

Ця справа неодноразово переглядалася національними судами. 27 квітня 2010 року Київський апеляційний адміністративний суд визнав незаконною бездіяльність органів державної виконавчої служби за період з липня 2001 року по серпень 2006 року. 17 квітня 2012 року Вищий адміністративний суд України частково переглянув справу: він залишив у силі висновок про незаконність бездіяльності виконавчої служби та передав питання щодо компенсації на новий розгляд до апеляційного суду.

4 вересня 2012 року Житомирський апеляційний адміністративний суд ухвалив нове рішення, яким частково задовольнив вимоги заявника. Йому було присуджено 55 000 гривень як компенсацію моральної шкоди, однак вимоги про відшкодування матеріальної шкоди були відхилені.

3 грудня 2013 року Вищий адміністративний суд України остаточно переглянув справу та підтвердив незаконність бездіяльності виконавчої служби, але зменшив розмір компенсації моральної шкоди до 25 000 гривень (приблизно 2 315 євро).

2 вересня 2014 року присуджена сума була фактично виплачена заявнику.

Таким чином, скарга заявника стосувалася тривалого невиконання судового рішення та ефективності діяльності державної виконавчої служби у забезпеченні реального стягнення присуджених коштів у межах статті 6 § 1 Конвенції.

Оцінка Суду

Заявник скаржився відповідно до статті 6 § 1 Конвенції на те, що рішення від 5 квітня 2000 року не було виконано.

Суд одразу зазначає, що боржниками у справі заявника є приватні особи. У виконавчих провадженнях проти приватних осіб відповідальність держави обмежується організацією та належним проведенням провадження. Крім того, Суд повторює, що українське законодавство передбачає можливість оскарження законності дій або бездіяльності Державної виконавчої служби у виконавчих провадженнях до суду та вимоги відшкодування збитків від цього органу за будь-яку затримку у виплаті присуджених сум.

У цій справі заявник оскаржив законність бездіяльності Служби державних виконавців у національних судах, які задовольнили його позов, визнали бездіяльність Служби державних виконавців незаконною та зобов'язали виплатити компенсацію у розмірі 25 000 гривень. Цю суму згодом було сплачено.

Суд повторює, що рішення або захід, сприятливі для заявника, в принципі не є достатніми для позбавлення його статусу «жертви», якщо національні органи влади не визнали, прямо або по суті, що мало місце порушення Конвенції, а потім не надали відшкодування за це порушення.

Суд зазначає, що національні суди визнали невиконання державою свого зобов'язання надати заявнику допомогу у виконанні рішення від 5 квітня 2000 року та присудили йому належну компенсацію. Отже, заявник втратив статус «потерпілого» у значенні статті 34 Конвенції.

Позиція Суду

Заява є несумісною *ratione personae* з положеннями Конвенції у значенні статті 35 § 3 (а) і має бути відхилена відповідно до статті 35 § 4 Конвенції.

BIRKOVYCH v. UKRAINE

Заява №12943/16

<https://hudoc.echr.coe.int/ukr?i=001-243167>

Дата рішення – 27 березня 2025 року

Факти

Справа стосується скарги заявника на неефективне розслідування дорожньо-транспортної пригоди, що розглядається в контексті позитивних зобов'язань держави за статтею 2 Конвенції.

31 серпня 2008 року заявник потрапив у ДТП в Україні, внаслідок якої отримав тілесні ушкодження середньої тяжкості. Інший учасник аварії, громадянин Чехії К., був визнаний потенційним винуватцем події.

9 вересня 2008 року було відкрито кримінальне провадження, однак невдовзі його скасували через відсутність достатніх підстав, із подальшим проведенням додаткової перевірки. Після отримання медичного висновку провадження було відновлено, і заявник отримав статус потерпілого.

У березні 2009 року розслідування призупинили у зв'язку з розшуком К. Після звернень до чеських органів влади його місцезнаходження було встановлено, а сам К. визнав свою вину. Незважаючи на це, розслідування просувалося повільно.

У 2013 році внутрішня перевірка встановила істотні недоліки розслідування, зокрема відсутність спроб передати справу до Чехії або ініціювати екстрадицію К. Після цього провадження було відновлено.

У 2014 – 2015 роках К. офіційно повідомили про підозру через чеські органи, однак слідство знову було припинене. Це рішення скасовувалося судами за скаргами заявника, які вказували на суттєві процесуальні порушення та затягування. Суди неодноразово зобов'язували відновити розслідування та констатували його неефективність.

У 2016 році провадження остаточно закрили у зв'язку зі смертю підозрюваного К.

У 2017 році заявник подав цивільний позов про відшкодування моральної шкоди, завданої тривалим та неефективним розслідуванням. Спочатку суд першої інстанції відмовив у позові, однак у 2022 році апеляційний суд частково його задовольнив, визнавши, що розслідування тривало понад вісім років без належного прогресу через бездіяльність слідчих органів. Заявнику було присуджено 300 000 грн компенсації. Рішення набрало законної сили, однак, за твердженням заявника, станом на подальший час воно залишалося невиконаним.

Оцінка Суду

Суд переqualіфікував скаргу і розглянув її як таку, що стосується процесуального аспекту статті 2 Конвенції, яка гарантує ефективне розслідування випадків, пов'язаних із загрозою життю.

Уряд заперечував, стверджуючи, що розслідування було належним і ефективним, а також, що заявник втратив статус «жертви», оскільки національні суди визнали порушення та присудили йому компенсацію.

Заявник наполягав, що статус потерпілого він не втратив, оскільки присуджена компенсація не була йому фактично виплачена.

Суд нагадав, що особа втрачає статус жертви лише тоді, коли національні органи влади прямо або по суті визнають порушення Конвенції та надають належне й достатнє відшкодування. У цій справі суди справді встановили недоліки розслідування та присудили компенсацію за його надмірну тривалість.

Суд також зазначив, що розслідування ДТП тривало надмірно довго та містило істотні процесуальні недоліки, що вже було визнано на національному рівні. Водночас у зв'язку зі смертю ймовірного винуватця надалі кримінальне переслідування стало неможливим.

Оцінюючи питання компенсації, Суд порівняв присуджену національними судами суму з практикою ЄСПЛ у подібних справах і дійшов висновку, що сума компенсації є достатньою та навіть вищою за рівні, які зазвичай присуджує сам Суд.

Щодо доводу заявника про невиплату компенсації Суд зазначив, що це питання стосується виконання національного судового рішення і може бути предметом окремої скарги.

З огляду на це Суд дійшов висновку, що порушення було належним чином визнано і компенсовано на національному рівні, тому заявник втратив статус жертви. Відповідно, заява була відхилена як неприйнятна.

Позиція Суду

Відповідно до правила субсидіарності заявника слід вважати таким, що втратив статус потерпілого, а його заяву слід відхилити відповідно до статті 35 §§ 3 (а) та 4 Конвенції.

2. СУМІСНІСТЬ ЗАЯВИ RATIONE TEMPORIS (У ЧАСІ) (СТАТТЯ 35 § 3 (А) КОНВЕНЦІЇ)

UKRAINE AND THE NETHERLANDS v. RUSSIA

УКРАЇНА ТА НІДЕРЛАНДИ ПРОТИ РОСІЇ

(Заяви №8019/16, 43800/14, 28525/20 та 11055/22)

(питання щодо прийнятності)

<https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-244292>

Дата рішення – 9 липня 2025 року

Факти

Справу становлять міждержавні заяви, подані Україною та Нідерландами проти Російської Федерації, які охоплюють широкий комплекс подій, що виникли внаслідок збройного конфлікту на території України, починаючи з 2014 року та особливо після повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року. Ідеться про численні скарги щодо порушень Конвенції, які включають бойові дії, окупацію територій, незаконний контроль над населенням, депортації, примусову «фільтрацію», обстріли цивільної інфраструктури, а також інші адміністративні та військові практики, здійснені державою-відповідачем.

Оцінка Суду

Збереження юрисдикції в «ДНР» та «ЛНР» на основі ефективного контролю

Суд нагадує, що у своєму рішенні щодо прийнятності він уже встановив, що райони, підконтрольні сепаратистам на сході України, з 11 травня 2014 року перебували під ефективним контролем Російської Федерації. Подальші події, які відбулися після цієї дати, не лише не спростовують цього висновку, а й підтверджують його. Зокрема, 21 лютого 2022 року Російська Федерація визнала «незалежність» «ДНР» і «ЛНР», а 30 вересня 2022 року підписала так звані «договори» про їх «приєднання» до свого складу, що згодом було закріплено на законодавчому рівні.

Додатково, 31 липня 2023 року було ухвалено закон, який передбачив ретроактивне поширення російської кримінальної юрисдикції на ці території, а також визнання юридичної сили рішень, ухвалених «судами» цих утворень.

За відсутності будь-яких доказів, що свідчили б про зменшення рівня контролю Російської Федерації над зазначеними територіями, і з огляду на подальшу формалізацію такого контролю через інтеграційні заходи, Суд доходить висновку, що «ДНР» та «ЛНР» продовжували перебувати під ефективним контролем Російської Федерації протягом усього періоду, що підпадає під його часову юрисдикцію, тобто до 16 вересня 2022 року.

Юрисдикція щодо скарг у заяві №11055/22

Події в Російській Федерації

Суд зазначає, що у заяві №11055/22 Україна також скаржилася на дії російської влади, які відбувалися на території самої Російської Федерації, зокрема на процеси так званої «фільтрації», а також на передачу та усиновлення дітей. Такі дії, будучи здійсненими на території держави-відповідача, беззаперечно підпадають під її юрисдикцію для цілей статті 1 Конвенції.

Події в Україні

Суд підтверджує, що території, які перебували під контролем «ДНР» та «ЛНР», залишалися під юрисдикцією Російської Федерації до 16 вересня 2022 року. Разом з тим у заяві №11055/22 Україна також скаржилася на низку ймовірних адміністративних практик, які, за її твердженням, здійснювалися Росією на території України після початку повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року. У зв'язку із цим Суд повинен встановити, чи здійснювала держава-відповідач юрисдикцію щодо відповідних територій.

Щодо територій, які перебували під контролем російських збройних сил, Суд зазначає, що, хоча держава-відповідач не брала участі у провадженні, наявні докази переконливо свідчать про значну військову присутність Росії на території України після 24 лютого 2022 року.

Російські війська захопили низку територій на півночі, сході та півдні України, що широко висвітлювалося та визнавалося самою Російською Федерацією. З огляду на масштаб і швидкість наступу Суд без труднощів доходить висновку, що Росія здійснювала ефективний контроль над певними районами України протягом періоду, коли ці райони перебували під контролем її збройних сил, незалежно від подальшого звільнення частини територій українськими силами.

У зв'язку із цим Суд встановлює, що Російська Федерація здійснювала юрисдикцію щодо відповідних територій України на підставі ефективного контролю протягом часу, коли ці території перебували під контролем її збройних сил, до 16 вересня 2022 року. Відповідно, під час розгляду конкретних скарг Суд враховуватиме дії російських агентів, які мали місце на територіях, що перебували під її юрисдикцією.

Юрисдикція щодо військових нападів

Суд зазначає, що питання юрисдикції щодо військових нападів було об'єднане із суттю справи ще на стадії прийнятності. У зв'язку з об'єднанням заяв 2014 та 2022 років перед Судом постає питання, чи підпадає під юрисдикцію Російської Федерації адміністративна практика військових нападів, які, за твердженням заявника, порушують Конвенцію.

Суд бере до уваги свою попередню практику, зокрема рішення у справі «Georgia v. Russia» (II), у якому було встановлено, що під час активної фази бойових дій у контексті міжнародного збройного конфлікту зазвичай відсутній ефективний контроль над територією, що виключає юрисдикцію. Водночас Суд підкреслює, що обставини цієї справи істотно відрізняються, зокрема з огляду на масштаб, тривалість та характер військових дій.

Суд звертає увагу на численні докази масових жертв серед цивільного населення, масштабні руйнування інфраструктури та гуманітарні наслідки війни, а також на висновки міжнародних органів, включаючи ордери на арешт, видані International Criminal Court щодо високопосадовців Російської Федерації у зв'язку з атаками на цивільні об'єкти.

Принципи, що регулюють екстериторіальну юрисдикцію у випадку збройного конфлікту, та нещодавній підхід Суду

Суд нагадує, що екстериторіальна юрисдикція може виникати як на підставі ефективного контролю над територією, так і на персональній основі, коли держава здійснює владу та контроль над окремими особами. У своїй практиці Суд визнавав юрисдикцію у випадках, коли державні агенти застосовували силу щодо конкретних осіб, навіть за відсутності повного контролю над територією, зокрема коли особи перебували під фізичною владою або контролем держави.

Юрисдикція щодо військових нападів у 2014 – 2022 роках у цій справі

Аналізуючи обставини цієї справи, Суд встановлює, що військові операції Російської Федерації на сході України з 2014 року були ретельно спланованими, організованими та координованими з боку російської влади. Вони здійснювалися як безпосередньо російськими військами, так і через підконтрольні збройні формування «ДНР» і «ЛНР». Метою цих операцій було встановлення та утримання ефективного контролю над територіями України.

Суд доходить висновку, що реальність цих військових дій не відповідає ситуації хаосу, яка характеризувала справу «Грузія проти Росії (II)». Навпаки, ці дії були частиною цілеспрямованої стратегії, що передбачала систематичне застосування сили. У таких обставинах Суд вважає, що Російська Федерація, здійснюючи військові напади, брала на себе відповідальність за осіб, які постраждали від цих атак. Відповідно, вона здійснювала владу та контроль над такими особами, що є достатнім для встановлення юрисдикції на персональній основі.

Отже, Суд доходить висновку, що особи, які постраждали від військових нападів Російської Федерації у період з 2014 по 2022 роки, підпадали під її юрисдикцію для цілей статті 1 Конвенції.

Атрибуція

Суд зазначає, що дії та бездіяльність російських збройних сил безпосередньо є діями держави і можуть бути беззаперечно приписані Російській Федерації. Що стосується дій збройних формувань «ДНР» та «ЛНР» Суд підтверджує свій попередній висновок про те, що вони діяли під повним контролем Російської Федерації та були від неї залежними у військовому, політичному та економічному аспектах. За цих обставин такі формування слід розглядати як фактичні органи держави-відповідача, а їхні дії — як такі, що підлягають приписуванню Російській Федерації.

Позиція Суду

Суд постановляє одноголосно, що має юрисдикцію *ratione temporis* розглядати справу в тій частині, що стосується подій, що відбулися до 16 вересня 2022 року.

Суд постановляє одноголосно, що скарги Уряду-заявника України щодо подій, які відбулися на території, що перебуває під контролем сепаратистів у Донецькій та Луганській областях, з 26 січня 2022 року по 16 вересня 2022 року, підпадають під юрисдикцію Російської Федерації у значенні статті 1 Конвенції.

Суд постановляє одноголосно, що скарги Уряду-заявника України щодо подій, які відбулися в Російській Федерації або на території, що перебуває під контролем російських збройних сил, з 24 лютого 2022 року по 16 вересня 2022 року, підпадають під юрисдикцію Російської Федерації у значенні статті 1 Конвенції.

Суд постановляє одноголосно, що скарги Уряду-заявника України щодо військових нападів сепаратистів або російських збройних сил підпадають під юрисдикцію Російської Федерації у значенні статті 1 Конвенції, та відхиляє попереднє заперечення, висунуте Урядом-відповідачем з цього приводу.

БУДАЄВА ПРОТИ УКРАЇНИ

BUDAYEVA v. UKRAINE

Заява № [75485/12](#)

<https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-224940>

Дата рішення – 09 березня 2023 року

Факти

У 1993 році син заявниці загинув у дорожньо-транспортній пригоді в місті Одеса. Він керував мотоциклом, коли зіткнувся зі службовим автомобілем працівників міліції. Від отриманих травм він помер наступного дня в лікарні.

Невдовзі після цього було порушено кримінальне провадження, а заявницю визнано потерпілою. Працівнику міліції, який керував автомобілем, спочатку було обрано запобіжний захід, але згодом його скасували. У 1994 році провадження щодо нього закрили через відсутність складу злочину, однак це рішення було пізніше скасоване, і у 1995 році йому знову пред'явили обвинувачення.

У 1996 році справу передали до суду, однак обвинувачений не з'являвся на судові засідання і був оголошений у розшук. Протягом багатьох років його фактично не могли знайти, причому пізніше було встановлено, що розшук здійснювався неналежним чином. Лише у 2009 році його затримали.

У 2010 році суд першої інстанції визнав його винним у порушенні правил дорожнього руху, перевищенні повноважень та залишенні потерпілого в небезпеці, що призвело до смерті, і призначив покарання у вигляді позбавлення волі. Однак апеляційний суд скасував цей вирок і направив справу на додаткове розслідування, вказавши на недоліки кваліфікації дій обвинуваченого та неефективність його розшуку.

Після додаткового розслідування у 2011 році суд знову визнав обвинуваченого винним, але звільнив його від кримінальної відповідальності у зв'язку зі спливом строків давності. Це рішення також було скасовано апеляційним судом, і справа знову направлялася на новий розгляд та додаткове розслідування.

Надалі провадження неодноразово поверталось на доопрацювання через процесуальні недоліки, і станом на 2017 рік розслідування все ще тривало без остаточного рішення.

Заявниця скаржилася за статтями 2 та 13 Конвенції на те, що розслідування та подальше судове провадження щодо обставин смерті її сина були неефективними. Заявниця також скаржилася за статтею 6 § 1 Конвенції на те, що її цивільний позов про відшкодування шкоди залишався невинирішеним протягом значного часу.

Оцінка Суду

Суд, який є головним у визначенні юридичної кваліфікації фактів справи, вважає, що скарги, про які йде мова, підлягають розгляду виключно за статтею 2 Конвенції.

Уряд стверджував, що період розслідування до 11 вересня 1997 року (дата набрання чинності Конвенцією стосовно України) виходить за межі юрисдикції Суду *ratione temporis*, але відповідні події, що відбулися до цієї дати, слід враховувати. Він також зазначив, що компетентні слідчі органи продемонстрували готовність провести ретельне розслідування та діяти з необхідною ретельністю, щоб встановити обставини смерті сина заявника та осіб, причетних до злочину.

Заявниця не погодилася та наполягала на своїх скаргах.

Суд одразу зазначає, що початкове розслідування інциденту, який призвів до смерті сина заявника, було розпочато 4 червня 1993 року та завершено до 11 вересня 1997 року, тому цей період виходить за межі юрисдикції Суду *ratione temporis*, в результаті чого відповідна частина заяви має бути визнана неприйнятною відповідно до статті 35 §§ 3 (а) та 4 Конвенції. Тим не менш для оцінки контексту та оскаржуваної ситуації загалом Суд врахує відповідні факти до дати набрання чинності Конвенцією стосовно України.

Щодо періоду, що починається з 11 вересня 1997 року, Суд зазначає, що процесуальний аспект статті 2 Конвенції можна вважати відокремлюваним зобов'язанням, особливо у випадках, коли значна частина провадження була або мала бути проведена після критичної дати. Відповідно, ця частина заяви не є явно необґрунтованою у значенні статті 35 § 3 (а) Конвенції або неприйнятною з будь-яких інших підстав. Тому її слід оголосити прийнятною.

Суд зазначив, що ця справа підлягає розгляду з точки зору процесуального аспекту статті 2 Конвенції, який покладає на державу обов'язок забезпечити ефективне розслідування випадків смерті. Посилаючись на практику у справі Мустафа Тунч та Фечіре Тунч проти Туреччини, Суд підкреслив, що ефективність розслідування оцінюється за такими критеріями, як адекватність слідчих дій, оперативність, належна участь родичів померлого та незалежність органів розслідування. При цьому йдеться не про обов'язок досягти конкретного результату, а про обов'язок вжити всіх необхідних заходів, щоб встановити обставини справи та у разі підтвердження вини забезпечити притягнення винних до відповідальності, як це зазначено, зокрема, у справі Paul and Audrey Edwards v. the United Kingdom.

Оцінюючи обставини конкретної справи, Суд звернув увагу, що розслідування смерті сина заявниці було розпочато своєчасно – у червні 1993 року, однак воно тривало надмірно довго і супроводжувалося серйозними недоліками. Зокрема, національні органи самі визнавали, що розшук працівника міліції, причетного до події, здійснювався неналежним чином, унаслідок чого він перебував у розшуку близько тринадцяти років. Крім того, версія заявниці про можливий умисний характер дій цієї особи не була належно перевірена. Розслідування неодноразово піддавалося критиці судами через неповноту встановлення обставин події та можливу неправильну юридичну кваліфікацію дій винної особи. Кримінальне провадження багаторазово поверталось на додаткове розслідування через недоліки слідства, що свідчило про його неефективність.

Суд також констатував, що відсутність належної оперативності та ретельності істотно підірвала здатність органів влади встановити факти справи. З огляду на свою усталену практику, зокрема у справі Pozhyvotko v. Ukraine, Суд дійшов висновку, що розслідування не відповідало вимогам ефективності.

У підсумку Суд встановив, що мало місце порушення статті 2 Конвенції в її процесуальному аспекті.

Позиція Суду

Суд оголошує скаргу відповідно до процесуального аспекту статті 2 Конвенції, що стосується періоду національного провадження, починаючи з 11 вересня 1997 року, прийнятною, а решту заяви – неприйнятною.

Суд постановляє, що мало місце порушення статті 2 Конвенції в її процесуальному аспекті.

3. СУМІСНІСТЬ ЗАЯВИ RATIONE LOCI (ЗА ТЕРИТОРІЄЮ / ЮРИСДИКЦІЄЮ) (СТАТТЯ 1 КОНВЕНЦІЇ У ПОЄДНАННІ ЗІ СТАТТЕЮ 35 § 3 (А))

УКРАЇНА ПРОТИ РОСІЇ (ЩОДО КРИМУ)

UKRAINE v. RUSSIA (RE CRIMEA)

(Заяви №20958/14 та 38334/18)

(питання щодо прийнятності за статтею 1 стосовно заяви №38334/18)

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-235139>

Дата рішення – 25 червня 2024 року

Факти (заява №38334/18)

Заява №38334/18 є складовою міждержавної справи, у якій Уряд України стверджував про існування системної та адміністративної практики переслідування громадян України Російською Федерацією як на її власній території, так і на території Автономної Республіки Крим та інших тимчасово окупованих територіях України.

За твердженням Уряду-заявника, після встановлення Російською Федерацією контролю над Кримом у 2014 році розпочалася широка практика переслідування українських громадян, зокрема тих, кого російська влада вважала політичними опонентами або особами, пов'язаними з українською державою чи проукраїнською позицією. Ці переслідування включали арешти, кримінальне переслідування, утримання під вартою та переміщення осіб з території Криму до Російської Федерації.

У заяві також стверджувалося, що значна кількість українських громадян була затримана або заарештована за обставин, які свідчили про наявність узгодженої практики з боку державних органів Російської Федерації. У деяких випадках, за твердженням України, затриманню передувало захоплення осіб на територіях, підконтрольних збройним формуванням «ДНР» та «ЛНР», після чого їх передавали російській владі.

Крім того, Уряд України навів приклади індивідуальних справ, які, на його думку, ілюстрували загальну адміністративну практику. Серед них були випадки затримання українських громадян на території Російської Федерації, а також випадки їх переміщення з Криму до російських місць позбавлення волі. Також згадувалися окремі епізоди, коли українських громадян, за твердженням заявника, могли викрадати на території третіх держав (зокрема Білорусі) із переміщенням надалі до Росії.

Окремий аспект заяви стосувався умов утримання українських громадян та їхнього подальшого кримінального переслідування в Російській Федерації. Уряд України стверджував, що такі дії супроводжувалися порушеннями низки прав, гарантованих Конвенцією, включаючи право на свободу та особисту недоторканність, право на справедливий суд, а також повагу до приватного і сімейного життя.

Ще одним елементом заяви були твердження про систематичну відмову Російської Федерації передавати українських засуджених осіб для відбування покарання в Україні. Україна вказувала, що її запити про передачу або ігнорувалися, або відхилялися без належного обґрунтування, що, на її думку, також становило частину адміністративної практики порушень.

Загалом, заява №38334/18 ґрунтувалася на твердженні про існування узгодженої, повторюваної та толерованої на державному рівні практики переслідування українських громадян, яка проявлялася через низку індивідуальних випадків і охоплювала як територію Російської Федерації, так і окуповані нею території України.

Оцінка Суду

Уряд-відповідач наполягав, що юрисдикція держави за статтею 1 Конвенції має переважно територіальний характер і, як правило, не поширюється за межі її національної території. Водночас він визнавав можливість добровільного розширення юрисдикції відповідно до положень Конвенції.

У цьому контексті Російська Федерація стверджувала, що здійснює юрисдикцію над Кримом лише з 18 березня 2014 року — дати підписання договору про включення Криму до складу РФ. Відповідно, до цієї дати, на думку Уряду, відповідальність за забезпечення прав людини на цій території покладалася на Україну.

Уряд-заявник стверджував, що переслідування громадян України відбувалося як на території Російської Федерації, так і на територіях України, які перебувають під її окупацією. Україна наголошувала, що юрисдикція Росії поширюється на Крим з лютого 2014 року на підставі ефективного контролю над територією. Крім того, юрисдикція могла виникати і через фізичний контроль над особами, незалежно від місця їх утримання.

Суд підкреслив, що поняття «юрисдикції» у статті 1 Конвенції не обмежується виключно територією держави. Хоча територіальний принцип є основним, існують винятки, наприклад, здійснення ефективного контролю над територією поза межами держави та здійснення влади і контролю над конкретними особами через державних агентів.

Ці підходи є усталеними у практиці Суду, зокрема у міждержавних справах.

Події у Криму

Суд встановив, що вже у рішенні щодо прийнятності у справі Україна проти Росії (щодо Криму) було визначено: з 27 лютого 2014 року Російська Федерація здійснювала ефективний контроль над Кримом.

У цій справі Суд не отримав нових доказів, які могли б змінити цей висновок. Крім того, позиція самого уряду-відповідача фактично підтверджувала здійснення контролю, хоча й кваліфікувала його як «територіальний» з пізнішої дати.

У результаті Суд відхилив заперечення Росії щодо відсутності юрисдикції *ratione loci* та підтвердив, що події у Криму підпадають під її юрисдикцію в розумінні статті 1 Конвенції.

Події на територіях «ДНР» та «ЛНР»

Суд послався на свою попередню практику, зокрема рішення у справі «Україна та Нідерланди проти Росії», де було встановлено, що з 11 травня 2014 року Росія здійснювала ефективний контроль над частинами східної України через військову, політичну та економічну підтримку підконтрольних утворень.

Водночас у цій конкретній заяві Суд зазначив, що наведені приклади не містять достатньої конкретизації місця первинного затримання осіб. Крім того, фактичні обставини свідчили, що ключові події (зокрема затримання) відбувалися вже на території Російської Федерації.

З огляду на це Суд дійшов висновку, що немає необхідності окремо вирішувати питання юрисдикції щодо цих епізодів.

Події у Білорусі

Щодо тверджень про викрадення громадянина України на території Білорусі Суд розглянув можливість застосування принципу «влади та контролю державного агента». Такий підхід допускає екстериторіальну юрисдикцію у випадках, коли особа фактично перебуває під контролем держави через її представників.

Однак Суд встановив, що надані матеріали не містять достатньо переконливих доказів самого факту викрадення; відсутні докази здійснення Росією ефективного контролю або контролю над особою на території Білорусі.

У зв'язку із цим Суд дійшов висновку, що відповідні події не підпадають під юрисдикцію Російської Федерації для цілей статті 1 Конвенції і не можуть бути враховані під час розгляду справи по суті.

Разом з тим Суд визнав, що після потрапляння особи на територію Росії подальші події вже підпадають під її юрисдикцію.

RATIONE TEMPORIS

Суд зазначив, що Російська Федерація припинила бути стороною Конвенції 16 вересня 2022 року. Незважаючи на це, Суд зберігає юрисдикцію щодо подій, які мали місце до цієї дати. Цей підхід підтверджено, зокрема, у справі «Fedotova та інші проти Росії».

Суд розмежував три категорії ситуацій:

1. Події, що відбулися до 16 вересня 2022 року, — підпадають під юрисдикцію Суду.
2. Події після цієї дати — не підпадають під юрисдикцію.
3. Триваючі ситуації — оцінюються залежно від моменту первинного втручання.

Особливу увагу Суд приділив «триваючим порушенням», які можуть частково підпадати під юрисдикцію, а також процесуальним зобов'язанням (наприклад, щодо розслідування), для яких застосовується критерій «значної частки» процесуальних дій у період дії Конвенції.

У цій справі Суд визнав, що має юрисдикцію розглядати відповідні скарги, оскільки значна частина фактів відбулася до 16 вересня 2022 року.

RATIONE MATERIAE

Суд розглянув скаргу щодо відмови у передачі українських ув'язнених з Росії до України, яку Уряд України пов'язував зі статтею 8 Конвенції.

Суд встановив, що ані російське законодавство, ані міжнародні договори не надають особам індивідуального права вимагати передачу. Конвенція про передачу засуджених осіб 1983 року створює лише міждержавний механізм співпраці, але не гарантує право конкретної особи на переведення; держави мають дискреційні повноваження щодо прийняття рішень про передачу.

Суд також підкреслив, що стаття 8 Конвенції не може використовуватися для створення матеріальних прав, які не передбачені в національному або міжнародному праві.

У результаті Суд визнав цю частину скарги несумісною *ratione materiae* з положеннями Конвенції та оголосив її неприйнятною.

Позиція Суду

Суд постановляє, що має юрисдикцію розглядати скарги Уряду-заявника тією мірою, якою вони стосуються фактів, що мали місце до 16 вересня 2022 року, а також після цієї дати, але виключно щодо випадків утримання під вартою, які розпочалися до цієї дати.

Суд постановляє, що факти, на які скаржиться Уряд-заявник стосовно подій, що відбулися в Криму, підпадають під «юрисдикцію» Російської Федерації у значенні статті 1 Конвенції, та відхиляє попереднє заперечення Уряду-відповідача щодо несумісності *ratione loci* з положеннями Конвенції та протоколів до неї у цьому відношенні.

Суд постановляє, що немає потреби далі розглядати питання юрисдикції держави-відповідача згідно зі статтею 1 Конвенції стосовно фактів, на які скаржиться уряд-заявник, що нібито мали місце на територіях, контрольованих «ДНР» та «ЛНР».

Суд постановляє, що факти, на які скаржиться Уряд-заявник, стосовно подій, які нібито мали місце в Білорусі, не підпадають під «юрисдикцію» Держави-відповідача для цілей статті 1 Конвенції.

Суд оголошує неприйнятною скаргу Уряду-заявника за статтею 8 Конвенції щодо неможливості домогтися передачі Україні «українських політичних в'язнів», заарештованих та засуджених у Російській Федерації, а потім утримуваних у виправних закладах Російської Федерації, як таку, що не підпадає під юрисдикцію Суду *ratione materiae*.

4. СУМІСНІСТЬ ЗАЯВИ RATIONE MATERIAE (ЗА ПРЕДМЕТОМ) (СТАТТЯ 35 § 3 (А) КОНВЕНЦІЇ)

[TSYGANENKO v. UKRAINE](#)

Заява № [66259/14](#)

<https://hudoc.echr.coe.int/ukr?i=001-247859>

Факти

Справа стосується скарг заявника за статтями 6 § 1 та 13 Конвенції у зв'язку з тим, що національні суди відмовилися розглядати його позови, якими він оскаржував відмову поліції розпочати кримінальне розслідування за його заявою про шахрайство.

19 серпня 2009 року заявник звернувся до поліції із заявою про вчинення цифрового шахрайства компанією І., внаслідок якого він, за його твердженням, втратив близько 17 000 євро. Після проведення попередніх перевірок 27 серпня 2010 року поліція відмовила у відкритті кримінального провадження, посилаючись на відсутність доказів складу злочину. У рішенні було зазначено, що його можна оскаржити в судовому порядку, однак заявник цим правом не скористався. Також він не подав цивільного позову проти компанії.

Натомість заявник подав цивільний позов до Залізничного районного суду міста Львова проти поліції, вимагаючи визнати незаконною відмову у відкритті кримінального провадження та стягнути компенсацію. 10 лютого 2011 року суд відмовив у розгляді справи через відсутність юрисдикції та роз'яснив, що такі вимоги підлягають розгляду в адміністративних судах. Це рішення не було оскаржене.

17 лютого 2011 року заявник звернувся з адміністративним позовом. Уже 18 лютого 2011 року Львівський окружний адміністративний суд відмовив у відкритті провадження, також пославшись на відсутність юрисдикції. Заявник оскаржив це рішення, однак 11 жовтня 2011 року Львівський апеляційний адміністративний суд залишив його без змін.

Після подальшого касаційного оскарження 23 травня 2013 року Вищий адміністративний суд України підтвердив рішення судів нижчих інстанцій.

Національні суди дійшли висновку, що оскаржувані заявником дії поліції пов'язані з результатами досудового розслідування і тому повинні регулюватися нормами кримінального процесу, а не цивільного чи адміністративного судочинства.

Оцінка Суду

Суд розглянув скарги заявника за статтями 6 § 1 та 13 Конвенції, які стосувалися відмови національних судів розглядати по суті його цивільні та адміністративні позови. Заявник стверджував, що така відмова позбавила його доступу до суду та ефективного засобу правового захисту. Окремо він скаржився на недобросовісність і надмірну тривалість адміністративного провадження.

Уряд заперечив, вказавши, що стаття 6 не застосовується до цього провадження, а також що заявник не вичерпав національні засоби правового захисту.

Суд насамперед зазначив, що у справі не йшлося про кримінальне обвинувачення проти заявника, тому кримінальний аспект статті 6 § 1 не застосовується.

Щодо цивільного аспекту статті 6 § 1 Суд нагадав, що для його застосування має існувати спір щодо «цивільного права», яке визнається національним правом, і результат провадження має бути безпосередньо вирішальним для цього права.

У цій справі заявник фактично намагався захистити свої майнові інтереси, які, на його думку, були порушені внаслідок шахрайства з боку компанії І. Із цієї метою він звернувся до поліції з кримінальною заявою. Проте ця заява не призвела до відкриття кримінального провадження і завершилася відмовою поліції розпочати розслідування.

Суд дійшов висновку, що таке провадження мало суто слідчий характер і не стосувалося визначення цивільних прав та обов'язків заявника.

Відповідно, і подальші цивільні та адміністративні провадження, спрямовані на оскарження відмови поліції, також не стосувалися визначення його цивільних прав і не могли призвести до присудження компенсації.

Отже, Суд визнав, що стаття 6 § 1 Конвенції не застосовується ні в кримінальному, ні в цивільному аспекті до цих скарг.

Позиція Суду

Скарги заявника за статтею 6 § 1 є несумісними *ratione materiae* з положеннями Конвенції у значенні статті 35 § 3 (а) та мають бути відхилені відповідно до статті 35 § 4.

Заявник також подав скаргу за статтею 13 Конвенції. Однак Суд, визнавши скарги заявника за статтею 6 Конвенції несумісними *ratione materiae*, дійшов висновку, що заявник не має безпідставних претензій для цілей статті 13 Конвенції. Із цього випливає, що скаргу за цим положенням слід відхилити як несумісну *ratione materiae* з положеннями Конвенції відповідно до статті 35 § 3 (а) та 4.

PAVLIV v. UKRAINE

Заява №14692/14

<https://hudoc.echr.coe.int/ukr?i=001-247697>

Дата рішення – 20 листопада 2025 року

Факти

Справа стосується скарг заявника за статтею 6 § 1 та статтею 13 Конвенції щодо відмови національних судів розглядати позов, поданий ним у лютому 2010 року, з оскарженням змін, внесених у березні 2009 року до колективного договору між його колишнім роботодавцем – державною гірничодобувною компанією – та кількома профспілками. Угода, про яку йде мова, стосувалася, серед іншого, безкоштовного постачання вугілля певним категоріям нинішніх та колишніх працівників на період 2007 – 2009 років.

Після змін, внесених у березні 2009 року, угода більше не містила конкретних технічних вимог щодо якості вугілля, що постачається.

Заявник стверджував, що в результаті цього він більше не міг отримувати вугілля належної якості «для побутового використання», на яке він мав право згідно із Законом про гірничу промисловість 1999 року, іншими відповідними державними нормативними актами та колективним договором. У квітні 2010 року заявник вніс зміни до свого позову, оскаржуючи новий колективний договір на 2010 рік з тих самих підстав.

У судовому провадженні, припиненому остаточним рішенням Вищого спеціалізованого цивільного та кримінального суду від 17 січня 2012 року, національні суди відхилили позов заявника, встановивши, що він не був ні стороною угод, ні уповноваженим представником жодної зі сторін, і що будь-які зміни до таких угод повинні були вноситися відповідно до певних правових процедур, що передбачають попередні консультації та переговори між сторонами.

Оцінка Суду

Заявник, посилаючись на статті 6 § 1 та 13 Конвенції, скаржився на порушення його права на доступ до суду та відсутність ефективного засобу правового захисту.

Уряд заперечив, стверджуючи, що скарги є неприйнятними, зокрема тому, що вони є явно необґрунтованими, а також що спірне національне провадження не стосувалося «цивільних прав» заявника у розумінні статті 6 Конвенції.

Суд нагадав, що для застосування статті 6 § 1 у її цивільному аспекті має існувати «спір» щодо «права», яке визнається національним законодавством, принаймні на спірних підставах. Такий спір повинен бути справжнім і серйозним та може стосуватися як самого існування права, так і способу його реалізації. Крім того, результат провадження має бути безпосередньо вирішальним для відповідного права, тоді як лише опосередковані або віддалені наслідки є недостатніми для застосування статті 6 § 1.

У цій справі Суд встановив, що заявник не довів, що оскаржувані зміни до колективного договору або новий колективний договір вплинули на його право на отримання безкоштовного вугілля для побутових потреб, яке було гарантоване як у договорі, так і національному законодавстві.

Він також не надав доказів того, що підприємство фактично не забезпечувало його вугіллям належної якості або що таке можливе невиконання було наслідком спірних змін. Крім того, заявник не порушував ці питання в національних судах.

З огляду на це Суд дійшов висновку, що спір заявника не був «справжнім», «серйозним» і таким, що безпосередньо стосувався його цивільного права у розумінні національного законодавства. Відповідно, цивільний аспект статті 6 § 1 Конвенції у цій справі не застосовується.

Позиція Суду

Скарга заявника за статтею 6 § 1 є несумісною *ratione materiae* з положеннями Конвенції у значенні статті 35 § 3 і має бути відхилена відповідно до статті 35 § 4.

Y.D. v. UKRAINE

Заява №21725/15

<https://hudoc.echr.coe.int/ukr?i=001-241919>

Дата рішення – 16 січня 2025 року

Факти

Заявник – батько дитини, яка у 2007 році отримала тяжкі травми внаслідок ДТП. Дитина стала повністю паралізованою, втратила здатність говорити, частково втратила зір і потребувала постійної та інтенсивної реабілітації. Держава забезпечувала лише частину необхідної допомоги, зокрема окремі безоплатні реабілітаційні заходи, однак значну частину витрат сім'я була змушена покривати самостійно, включно з обладнанням у домашніх умовах та додатковими реабілітаційними програмами.

У 2011 році заявник звернувся до місцевої державної адміністрації з проханням компенсувати витрати, понесені на лікування та реабілітацію дитини. Йому відмовили, посилаючись на те, що уряд ще не затвердив механізм компенсації, передбачений у законі про реабілітацію осіб з інвалідністю.

У 2013 році заявник подав позов до адміністративного суду проти Кабінету Міністрів України, вимагаючи зобов'язати державу запровадити ефективний механізм компенсації витрат.

Він зазначав, що фактично змушений самостійно нести значний фінансовий тягар, який на той момент становив близько 255 000 гривень. При цьому він не вимагав безпосереднього відшкодування суми, а наполягав на створенні процедури компенсації.

Суди першої, апеляційної та касаційної інстанцій відмовили у задоволенні позову, дійшовши висновку, що уряд діяв у межах своїх повноважень і що відповідні нормативні акти вже частково були прийняті.

Після окупації Криму у 2014 році сім'я заявника втратила можливість звертатися надалі за допомогою до українських органів влади.

У 2022 році син заявника помер.

Оцінка Суду

Заявник стверджував, що має право на компенсацію витрат на реабілітацію свого сина з інвалідністю, оскільки відповідний закон України про реабілітацію осіб з інвалідністю, на його думку, створював для нього «законне очікування» отримати відшкодування. Він оцінював свої витрати приблизно у 53 000 євро і вважав, що держава зобов'язана їх компенсувати.

Уряд заперечував, вказуючи, що заявник пропустив шестимісячний строк звернення та, головне, не мав жодного «законного очікування» отримати компенсацію, оскільки відповідний механізм виплат не був належним чином встановлений.

ЄСПЛ не розглядав окремо всі процесуальні заперечення уряду, оскільки визнав заяву неприйнятною по суті. Суд нагадав, що «законне очікування» за статтею 1 Протоколу №1 може виникати лише тоді, коли вимога є достатньо визначеною і юридично підкріпленою та може бути примусово виконана.

У цій справі Суд встановив, що в українському законодавстві передбачено компенсацію лише за конкретні засоби або послуги, визначені в індивідуальній програмі реабілітації, а не загальне відшкодування всіх витрат, які особа вважає необхідними. Отже, держава не брала на себе обов'язку компенсувати всі такі витрати.

З огляду на це заявник не міг мати згідно з національним законодавством законних очікувань щодо компенсації витрат, понесених ним на реабілітацію сина. Таким чином, його вимогу про компенсацію не можна вважати «майном» у значенні статті 1 Протоколу №1.

Позиція Суду

Заява є несумісною *ratione materiae* з положеннями Конвенції у значенні статті 35 § 3 (a) і має бути відхилена відповідно до статті 35 § 4.

Ми дуже цінуємо ваш час, тому хочемо поінформувати про телеграм канал НААУ, на якому лише актуальні новини та заплановані заходи –

<https://t.me/InfoUNBA>

Також у вас є можливість першими дізнаватися про всі акредитовані навчальні заходи, цікаві статті колег та огляд правових позицій ВС за допомогою телеграм каналу Вищої школи адвокатури НААУ – <https://t.me/hsaorgua>

